

TERENSKA NASTAVA PRIRODE I BIOLOGIJE U OSNOVNOJ ŠKOLI

^{1,3}Lukša Ž., ²Žamarija M., ³Dragić Runjak T., ³Sinković N.

¹ Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek u Čakovcu, Ante Starčevića 55, 40 000 Čakovec (zaklinluksa@gmail.com),

²OŠ Orehovica, Zrinska 40, Orehovica, ³Gimnazija Josipa Slavenskog Čakovec, V. Nazora 34, 40 000 Čakovec

SAŽETAK

Terenska nastava kao oblik izvanučioničke nastave pedagoški je učinkovita i interesantna u suvremenoj školi. U razrednoj nastavi provodi se tzv. nastava u prirodi. Cilj istraživanja je utvrditi koliko učinkovito se provodi terenska nastava u nižim razredima. Istraživanjem smo ispitali stavove učenika i nastavnika o terenskoj nastavi, koliko su učenici i nastavnici zadovoljni njome, te kakav je njen status u nastavi. U istraživanju smo koristili metode ankete učenika te ankete i intervjua nastavnika. Podaci su prikupljeni tijekom školske godine 2006./07., na uzorku od 170 učenika 5. razreda, te na 40 učitelja razredne nastave. Rezultati pokazuju veću zastupljenost terenske nastave nakon uvođenja HNOS-a i zadovoljstvo učenika i nastavnika ovim načinom rada. Problemi nastavnika uglavnom su organizacijske i financijske prirode. Nastavnici smatraju kako su dobro educirani za ovakav tip nastave dok s druge strane odgovori učenika pokazuju kako oni često smatraju da je terenska nastava zabava u kojoj oni nemaju točno definirane zadatke i ne razumiju što je stvarno moraju napraviti. To ukazuje da unatoč zadovoljstvu učenika i nastavnika ipak postoje problemi u provođenju i ostvarivanju osnovnih ciljeva ovog tipa nastave. Jedan od načina da ovi rezultati budu bolji je i veće uključivanje nastavnika biologije i stručnih suradnika ili institucija u organizaciju i provođenje terenske nastave.

KLJUČNE RIJEČI: terenska nastava, škola u prirodi, izvanučionička nastava

ABSTRACT

Field classes as a form of out of classroom education is pedagogically effective and interesting in contemporary school. In classes in primary school used to do so called lessons in the nature. The aim of the research was to determine how effectively field classes has been conducted in lower grades. We have examined the attitudes of students and teachers about field education. We have been interested if the students and teachers were gratified with that very mode of education. Through research we have combined poll and interviews. Data have been collected during the school year 2006/2007., on the sample of 170 students of 5 th grade and their 40 teachers. The results show us that field education has been more represented after introduction of the Croatian national standard in education. Also, according to results, teachers and students are much more attracted to that mode of teaching and learning. Problems of the teachers are mostly organizational and financial nature. Teachers assume that they are well trained for this mode of classes, while students do not clearly see their tasks, so they do not know what exactly have to do during the lessons. That point us the problem in implementing and achieving that specific mode of teaching. One of possible ways to improve the field study we see in better inclusion of biology teachers, professional associates, institutions and organizations in local community.

KEYWORDS: field education, school in the nature, out of classroom education

UVOD

U Hrvatskoj naziv "terenska nastava" (outdoor teaching), kao pedagoški pojam možemo naći u novijoj pedagoškoj literaturi, dok se kroz povijest ona spominjala pod nazivom «praktične vježbe u nastavi» i «vježbanje». Važnosti vježbanja su naglašena je u literaturi, a značenje vježbanja kao važne komponente u strukturi nastavnog procesa isticao je i Vladimir Poljak sredinom 20. stoljeća (De Zan, 1999.). Mnogi pedagozi humanisti stavljali su naglasak na potrebu povezivanja nastave s učenikovim okruženjem, primjerice J. A. Komensky (1592. - 1670.), J. Locke (1633. - 1704.), J. J. Rousseau (1712. - 1778.). U Hrvatskoj se posebno ističe pedagog Stjepan Basariček (1848. - 1918.) koji navodi: "S toga ih valja češće voditi u školski vrt i na šetnju, da vide razne stvari ne samo pojedince, nego i u skladu s drugima. Neka prođu polje i šumu, brdo i dolinu, tvornicu i radionicu, da vide, kako što biva, i kako se radi; kako ratar ore, sije i žanje, kako tesar teše, kovač kuje itd." (De Zan, 1999.).

U pedagoškoj teoriji i praksi susrećemo različite nazive za ovu vrstu škola, npr. u Njemačkoj prevladava naziv "Waldschulen", "Freiluftschulen", u Engleskoj i SAD-u "Open Air Schools", u Francuskoj "Ecoles de plein-air", "Ecole au soleil", u Italiji "Scuola all'aperto", a u nas "šumska škola", "vazdušna škola", "škola u prirodi", "poljska učionica", "škola slobodnog zraka" itd. Razlike u nazivima zadržale su se i danas ali najčešće se za učenje u prirodi koristi naziv "škola u prirodi" (Skok, 2002.). Prvu šumsku školu u Hrvatskoj otvorio je Franjo Higy Mandić 1929. godine u Tuškancu u Zagrebu (Skok, 2002.).

Primarni izvori znanja kao prirodna i društvena sredina najadekvatniji su izvori znanja i mjesta pedagoške aktivnosti. Stoga bi učenje izvanučioničke nastave prirode i biologije trebali biti sastavni dio nastavnog rada u školama (Bezić, 1984.). Rad izvan škole motivira učenika za otkrivanje, istraživanje i stvaranje, pogodan je za timski rad, utječe na stvaranje kvalitetnih odnosa među učenicima. Za uspješnost učenja i usvajanja znanja bitno je učenikovo sudjelovanje i angažiranost u procesu učenja jer na taj način učenici stječu trajnija i primjenjivija znanje. Upravo takva iskustava iz izvorne stvarnosti i sudjelovanje u aktivnostima mogu biti snažan čimbenik motivacije i interesa učenika i učitelja za učenje/poučavanje (Bognar, Matijević, 2002.). Takva nastava je pedagoški učinkovita i interesantna s obzirom na ciljeve suvremenog obrazovanja (De Zan, 1999.). Ovi oblici nastave također su idealni za provođenje korelacija više nastavnih predmeta posebice u tzv. interdisciplinarnoj terenskoj nastavi kakva se sugerira i u HNOS-u (HNOS, 2006.). Cjelodnevnom terenskom nastavom može se obuhvatiti više predmeta, primjerice, biologija, fizika, geografija i kemija. Kod terenske nastave često se radi o odlasku izvan mjesta škole iako to nije nužno jer se ona, ako za to postoje uvjeti i razlozi, može održavati i u mjestu gdje se nalazi škola. Ako je nastavna tema iz prirode ili biologije opširna, tada taj dan učenici ne pohađaju redovnu nastavu nego su koncentrirani isključivo na temu te terenske nastave i predmete koji su u njoj zastupljeni (HNOS, 2006.).

De Zan (1999.) predlaže podjelu izvanučioničke nastave na izlete, ekskurzije, odlaske u kina, kazališta, galerije i druge ustanove, terensku nastavu, školu u prirodi i druge slične

organizirane oblike poučavanja i učenja izvan škole. Prema njemu školski izleti, školske ekskurzije, terenska nastava te program poznat kao škola u prirodi najčešće su prisutni u našim školama. Skoko predlaže podjelu izvanučioničke nastave na nastavne posjete, nastavu u prirodi, školske izlete, školske ekskurzije, ljetovanja, zimovanja, logorovanja, te terensku nastavu (Skok, 2002.).

Temeljne zadaće izvanučioničke nastave:

- Povezivanje, primjena i u praktičnom radu, provjeravanje znanja koje je stečeno u učionici, s potrebama rada u praksi
- Snalaženje u novim (prirodnijim) okolnostima učenja i nastave, tj. učenje u neposrednoj životnoj praksi
- Upoznavanje novih (izvanučioničkih) čimbenika učenja i nastave, koji bitno utječu na rezultat učenja
- Navikavanje učenika na primarne izvore znanja, na izvanučioničke oblike komuniciranja među subjektivnim čimbenicima nastave: učitelj - učenik, te stručnjaci radnog procesa, gdje se izvodi terenska nastava
- Upoznavanje učenika s radnim pretpostavkama i drugim uvjetima za samostalno učenje, ali i potencijalnim čimbenicima opasnosti na radu

Osnovna škola predstavlja obveznu razinu odgoja i obrazovanja kojoj je funkcija osiguravanje općeg odgoja i obrazovanja i razvijanje kompetencija koje će biti potrebne u odrasloj dobi (Stella, 2000.). Samo stjecanje znanja na razini usvajanja činjenica i generalizacija nije dostatno za život već bi učenike trebalo osposobiti za razumijevanje i otkrivanje svijeta u kojem žive tj. treba stvoriti motivirane i osposobljene osobe spremne za cjeloživotno učenje. Zbog toga bi najvažniji zadatak škole trebao biti naučiti učenike - učiti (Stella, 2000.).

Škola u prirodi je primjer kako se nastava može osuvremeniti. Nastavni sadržaji koji su učenicima teški i nezanimljivi postaju kroz školu u prirodi vidljivi, opipljivi, interesantni i tako lakše se pamte. Učenje izvan učionice omogućuje učenicima kritičko promatranje, razumijevanje međusobne ovisnosti prirode i ljudi, ali između ostalog i proučavanje znanstvenih načela, upoznavanje kulturne baštine i drugo. Utemeljeno je na iskustvu djece te potiče kritičko mišljenje i samostalnost. U prirodi je omogućeno učenicima učenje cjelovitim doživljajem i razumijevanjem životnih i nastavnih sadržaja u neposrednoj stvarnosti, omogućava učenicima promatranje prirodnih promjena i uočavanje određenih uzročno - posljedičnih odnosa, ukazuje na važnost zaštite prirode i aktivno uključuje učenike u konkretne akcije (Stella, 2000.).

Škola u prirodi je idealan način terenske nastave čija je funkcija slijedeće:

- Upoznavanje prirodnog okoliša
- Spoznaja o životu u planini i na selu
- Otkrivanje novog svijeta i stjecanje iskustva u odnosu prema prirodi i ljudima
- Razvijanje ekološke svijesti
- Sportske igre i natjecanje
- Kreativne i umjetničke radionice
- Cjelodnevna animacija

- Školski program (www.cabranka.hr/hnos.htm)

U školi prirodinemanastavnihpredmeta, aradsezasnivanaaktivnostima. Vrednovanje rezultata rada škole u prirodine izvodi se samona osnovnikoličineusvojenihinformacijaorazolikostimau životu, već prema obavljenim zadacima koji su primjereni dobi, shvaćanju, potrebama i zanimanju učenika. Izuzetno važan dio terenske nastave je svestrana priprema nastavnika i učenika, a poslije nje se prikupljena iskustva i podaci moraju pažljivo srediti i izvesti odgovarajući zaključci (Grubić, 1969.). Dobra priprema, motivacija učenika, jasni zadaci i zaduženja svih učenika, sakupljanje materijala, čuvanje pribora, bilježenje opažanja, stalna zaposlenost učenika, sve to utječe na disciplinu, koja je itekako važna za provođenje terenske nastave (Bezić, 1984.). Nakon povratka s terenske nastave rad u učionici treba podijeliti u nekoliko faza. U prvoj fazi treba utvrditi opći dojam, pružiti priliku učenicima da opišu vlastite doživljaje. U drugoj fazi učenici izvještavaju prema svojim bilješkama, iznose svoja opažanja. U trećoj fazi sistematizira se sadržaj, a na kraju provjerava znanje. Treba utvrditi koliko su i kako učenici naučili da bi mogli planirati daljnji rad i sljedeće terenske nastave (Bezić, 1984.).

Cilj ovog istraživanja bio je upoznati mišljenja učenika petih razreda o izvanučioničkoj nastavi, konkretnije škole u prirodi, ali i mišljenje razrednih učitelja o takvom tipu nastave. Problem samog istraživanja bio je saznati da li učenici stvarno nauče više provođenjem takve nastave, da li je terenska nastava dobila status koji joj pripada ili je to ostalo još uvijek samo «mrtvo slovo na papiru», te koje je stvarno stanje u školama. Ovim istraživanjem htjeli smo utvrditi stvarnu situaciju terenske nastave, a posebno nastave u prirodi u neposrednoj pedagoškoj praksi u nižim razredima osnovne škole.

Iz tog cilja istraživanja za učitelje razredne nastave proizlaze sljedeće pretpostavke:

- uvođenjem HNOS-a izvanučionička nastava češće se provodi
- učitelji su zadovoljni terenskom nastavom, te smatraju kako je ona efikasniji i bolji način rada za spoznavanje nekih sadržaja nego nastava u učionici
- učitelji se smatraju dovoljno educirani za organizaciju i provođenje terenske nastave
- učitelji mogu provoditi korelaciju sa više predmeta kroz terensku nastavu
- učiteljima više odgovara kada izvanučioničku nastavu ne organiziraju sami, već u suradnji sa drugim učiteljima razredne nastave.

Za učenike viših razreda (5. r.) proizlaze ove hipoteze:

- učenici rado prihvaćaju školu u prirodi kao oblik učenja novih sadržaja, te smatraju da takvim oblikom rada nauče puno više
- najviše ih veseli to što mogu učiti uz zabavu
- učenike ponekad smeta pretjerana strogoća učitelja
- nastava izvan učionice ne koristi se dovoljno u nastavi nižih razreda
- učenici su tijekom nastave izvan učionice smješteni isključivo u hotelima jer im hotel pruža najsigurniji smještaj.

MATERIJALI I METODE

Istraživanje o terenskoj nastavi provedeno je anketiranjem tijekom školske godine 2006./07. Od instrumenata korištene su dvije ankete, jedna za učenike, a druga za nastavnike. Istraživanjem je obuhvaćeno 70 osnovnoškolaca - 31 dječak i 39 djevojčica u dobi od 11 godina. Ispitanici su učenici 5. razreda, iz Osnovne škole dr. Ivana Novaka Macinec, Osnovne škole Mala Subotica, I. Osnovne škole Čakovec, Osnovna škola Braće Radić iz Koprivnice. Drugi dio uzorka bili su razredni učitelji iz navedenih škola, njih 40. Od toga 4 muška i 36 ženska. Od toga 7 njih ima 30 - 40 godina staža, 14 od 20 - 30 godina, 15 njih od 10 - 20 godina te, 4 ispitanika staž do 10 godina.

REZULTATI

Rezultati ankete učitelja

U anketi učitelja postavljeno je pitanje „Je li izvanučionička nastava češće zastupljena u nastavi nakon uvođenja HNOS-a“. Većina učitelja, čak 82% odgovorilo je da smatra kako je terenska nastava zastupljenija nakon uvođenja HNOS-a, dok njih 18% smatra da to nije tako. Čak 91% nastavnika prema anketi organizira višesatnu izvanučioničku nastavu više puta na godinu, 5% samo jednom, 2% više puta, a 2% učitelja nijednom nije organiziralo višesatnu izvanučioničku nastavu tokom godine. Kod cjelodnevnice izvanučioničke nastave 52% učitelja izjasnilo se da je organizira dva puta godišnje, 30% više puta, 15% jednom, dok 3% učitelja uopće ne organizira cjelodnevnu izvanučioničku nastavu.

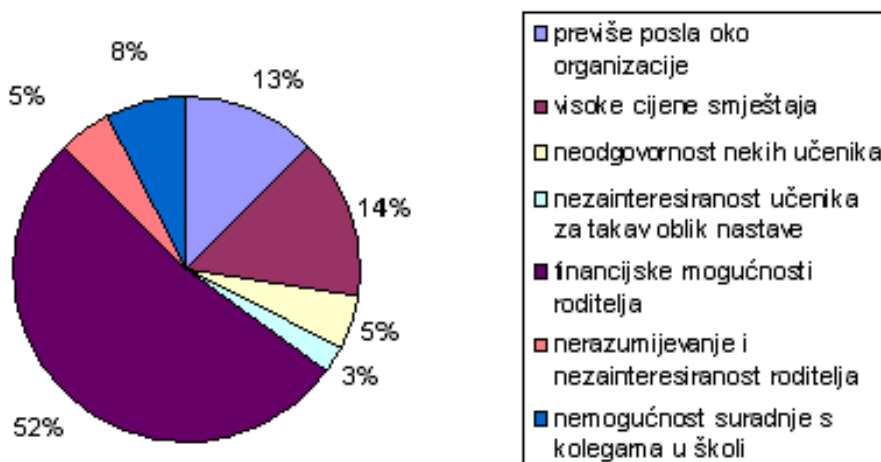
Najslabiji rezultat dobiven je za višednevnu izvanučioničku nastavu, za koju čak 54% učitelja tvrdi da je ne organizira nijednom u godini, 33% jednom, 13% više puta, dok se za odgovor *dva puta* nije izjasnio nitko od učitelja.

Pri organizaciji terenske nastave većina učitelja (57%) izjasnilo se da pri tome surađuje s drugim učiteljima, 22% se konzultira sa stručnim službama zaštićenih područja, 13% terensku nastavu organizira sam, a 8% učitelja prepušta organizaciju turističkim agencijama. Ako trebaju izabrati s kim bi najrađe surađivali u organizaciji izvanučioničke nastave 68% učitelja voljelo bi surađivati s kolegama, učiteljima razredne nastave, njih 21% s vanjskim suradnicima, a samo 11% bi tijekom organizacije izvanučioničke nastave voljelo surađivati s učiteljima predmetne nastave.

Kao prednosti terenske nastave 54% učitelja navodi razvijanje timskog rada i bolje upoznavanje s učenicima i raznolikost sadržaja, 18% učitelja dulje pamćenje sadržaja, 15% smatara da je najvažnije da je to učenje zabavnije učenicima, a 13% učitelja misli da je prednost terenske nastave suradnja s profesorima izvan škole.

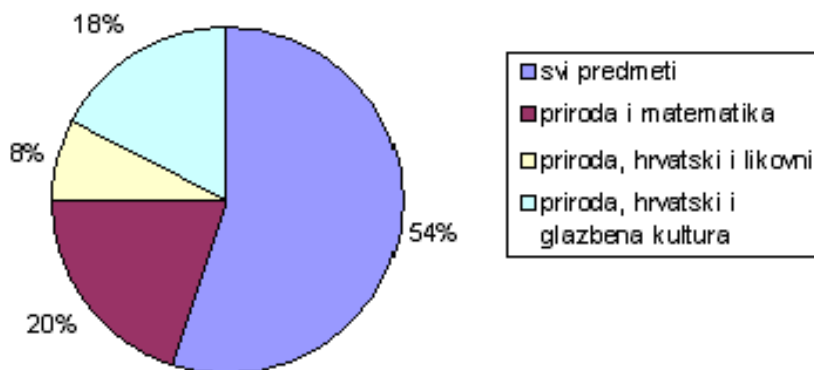
Što bi učitelji izdvojili kao nedostatak terenske nastave, bilo je sljedeće pitanje, a kao glavni nedostatak 52% učitelja smatra da su to financijske mogućnosti roditelja, 14% visoke cijene smještaja, 13% smatra da ima previše posla oko organizacije terenske nastave, 5%

neodgovornost nekih učenika, isto toliko (5%) nerazumijevanje i nezainteresiranost roditelja, a 3% učitelja smatra da učenici nisu zainteresirani za takav oblik nastave.

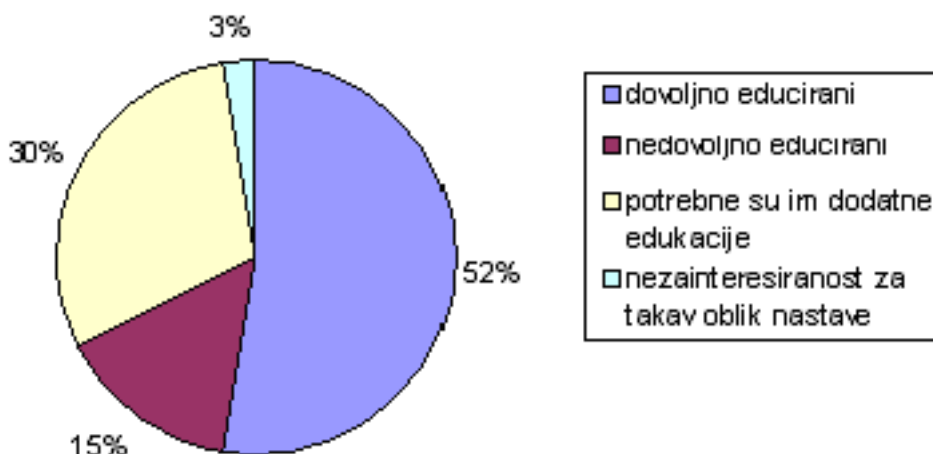
Grafikon 3.1.1. Prikaz postotaka odgovora nastavnika na pitanje što bi izdvojili kao nedostatak terenske nastave

Učitelji su na pitanje, sadržaji kojih predmeta se najčešće koreliraju u izvanučioničkoj nastavi trebali sami napisati odgovor, a 54% smatra da su to svi predmeti, dakle priroda i društvo, hrvatski jezik, matematika, glazbena kultura, likovna i tjelesna i zdravstvena kultura, 20% izjasnilo se samo za prirodu i društvo i matematiku, 18% smatra da su to priroda, hrvatski jezik i glazbena kultura, a 8% da je to priroda, hrvatski jezik i likovna kultura.

Grafikon 3.1.2. Prikaz postotaka odgovora nastavnika na pitanje sadržaji kojih predmeta najčešće koreliraju u izvanučioničkoj nastavi

Na pitanje, koje se odnosi na osposobljenosti i iskustva za organizaciju i provođenje dovoljno educiranim smatra se 52% učitelja, 30% smatra da su im potrebne dodatne edukacije, 15% misli da nisu dovoljno educirani za organizaciju i provođenje izvanučioničke nastave, a 3% ne pokazuje zainteresiranost za takav oblik nastave.

Grafikon 3.1.3. Prikaz postotaka odgovora nastavnika na pitanje što misle o vlastitoj osposobljenosti i iskustvu za organizaciju i provođenje izvanučioničke nastave

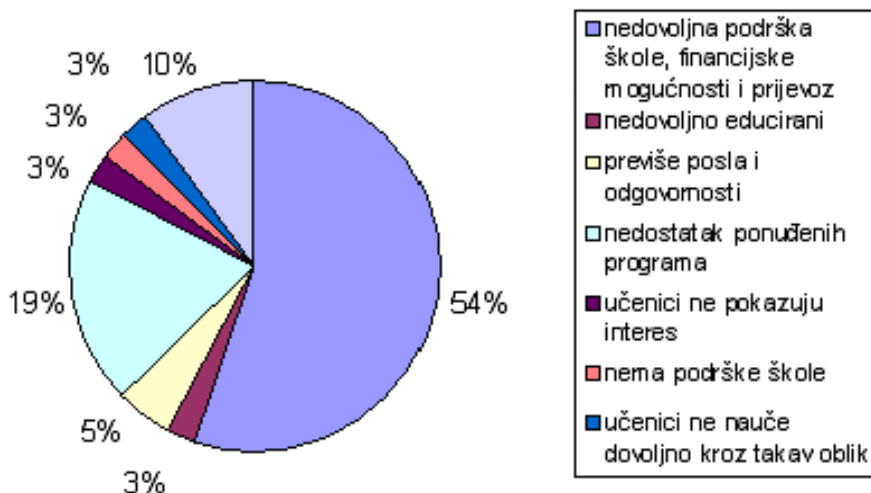
Prihvaćaju li učenici sa zadovoljstvom ideju o izvanučioničkoj nastavi, bili su ponuđeni odgovori: *uvijek*, za koji se odlučilo i najviše učitelja, njih 95%, *ponekad*, ovisno o lokaciji za koji se izjasnilo 5%, a za odgovor *gotovo nikad* nije se izjasnio nitko od učitelja.

Predlažu li učenici takav oblik nastave većina učitelja, 62%, izjasnilo se za odgovor *ponekad*, 38% za odgovor često, dok za odgovor *nikad* nije se izjasnio nitko od učitelja.

Na pitanje, jeste li Vi osobno zadovoljni takvim oblikom rada izvan učionice, svi ispitanici (100%), odgovorili su da su zadovoljni terenskom nastavom kao jednim od oblika rada izvan učionice.

Smatrate li da bi ovaj oblik nastave trebao biti češće zastupljen, bili su ponuđeni odgovori DA i NE. 87% učitelja smatra da bi takav oblik nastave trebao biti češće zastupljen u školama, dok 13% smatra kako nema potrebe za češćim provođenjem takvog oblika nastave.

Na posljednje pitanje u anketi za razredne učitelje glasilo je: "Što biste naveli kao najvažniji razlog da ovakav oblik nastave nije češće prisutan u Vašoj nastavi", 54% učitelja smatra da su najvažniji razlozi nedovoljna podrška škole, financijske mogućnosti i prijevoz, 19% da je to nedostatak ponuđenih programa, 10% fali nedovoljna podrška škola, financijske mogućnosti i problem prijevoza, za 5% njih ima previše posla i odgovornosti, 3% smatra se nedovoljno educirano, 3% nemaju samo podršku škole, 3% smatra da učenici ne pokazuju dovoljan interes, 3% učitelja smatra da učenici ne nauče dovoljno kroz takav oblik nastave.

Grafikon 3.1.4. Prikaz odgovora nastavnika na pitanje što bi naveli kao najvažniji razlog da ovakav oblik nastave nije češće prisutan u nastavi

Analiza ankete učenika 5. razreda

U anketi učenika 5. razreda bilo je postavljeno pitanje "Voliš li kad se u tvojoj školi organizira škola u prirodi." Svi učenici (100%) odgovorili su da vole takav oblik izvanučioničke nastave.

Koliko puta ste imali nastavu u prirodi u ovoj školskoj godini, 51% učenika odgovorilo je da su takav oblik nastave imali *više od tri puta*, 33% imalo je samo *jedanput*, 9% *dva puta*, dok je svega 7% učenika imalo *tri puta* takav oblik nastave.

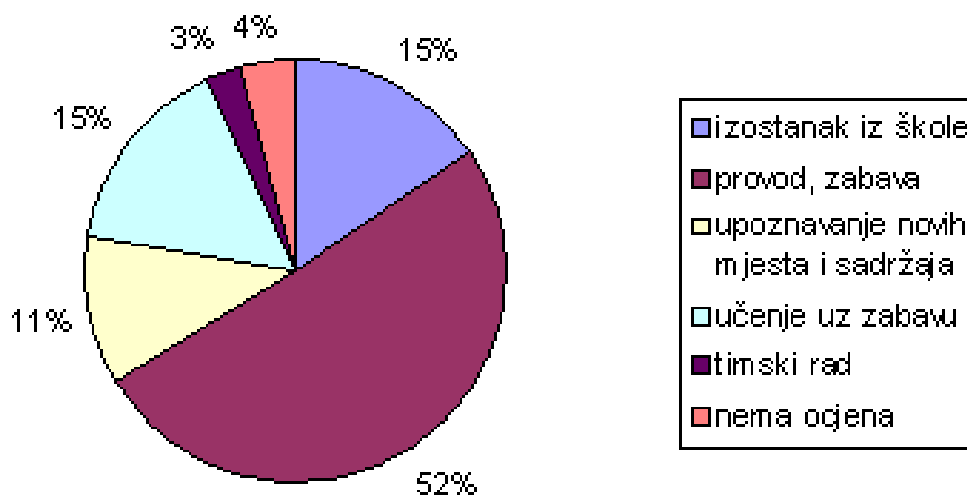
Na pitanje, biste li voljeli tijekom školske godine više puta učiti kroz nastavu u prirodi, bili su ponuđeni odgovori DA i NE. Čak 97% učenika odgovorilo je potvrdno, dok 3% učenika ne bi voljelo da se češće organizira škola u prirodi u njihovom razredu.

U kojim dijelovima Hrvatske ste imali školu u prirodi, 51% učenika odgovorilo je da je bilo u Međimurju, 23% u Dalmaciji, 19% Gorskoj Hrvatskoj, 7% u Slavoniji, dok u školi u prirodi u Hrvatskom zagorju nije bio nitko od učenika.

Koji dio Hrvatske bi najviše volio posjetiti, 57% učenika bi najviše volio posjetiti Dalmaciju, 17% Slavoniju, 16% Gorsku Hrvatsku, a 10% učenika voljelo bi da se škola u prirodi organizira u Hrvatskom zagorju.

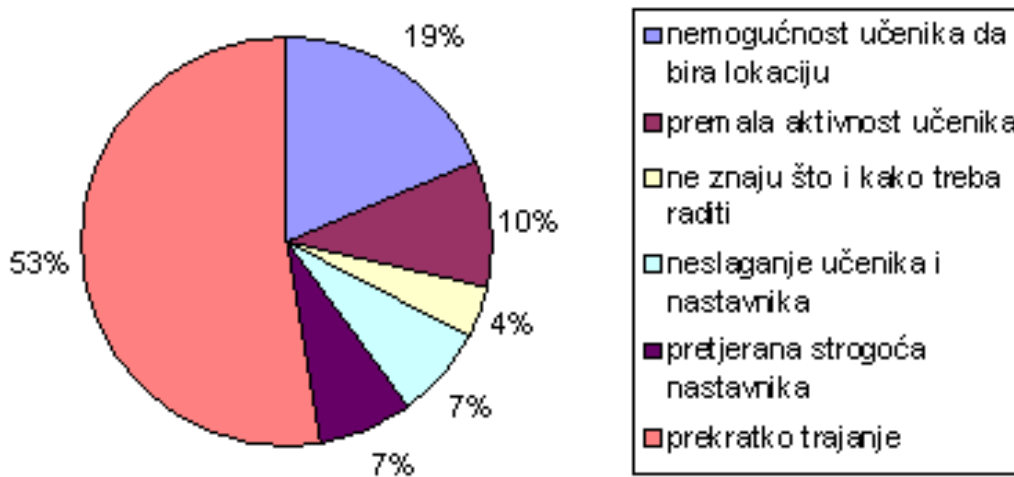
Što učenike najviše veseli kod nastave u prirodi, izvan škole, bilo je sljedeće pitanje, a 52% učenika odgovorilo je da ih najviše veseli provod i dobra zabava, 15% izostanak iz škole, isto toliko (15%) učenje uz zabavu, 11% upoznavanje novih mjesta i sadržaja, 4% ih se raduje tome što nema ocjena, i 3% mogućnost timskog rada.

Grafikon 3.2.1. Prikaz postotaka odgovora učenika na pitanje što ih najviše veseli kod nastave u prirodi

Na pitanje, što te najviše smetalo u nastavi u prirodi, za njih 53% to je prekratko trajanje škole u prirodi i nemogućnost učenika da bira lokaciju, 19% nezadovoljno je samo time što ne mogu birati lokaciju, 10% što nema dovoljno aktivnosti za učenike, 7% je izdvojilo neslaganje učenika i nastavnika, isto toliko (7%) smatra da su učitelji prestrogi, a 4% učenika najviše smeta to što ne znaju što i kako treba raditi kod pojedinih aktivnosti.

Grafikon 3.2.2. Prikaz postotaka odgovora učenika na pitanje što ih najviše smeta u nastavi u prirodi

Gdje bi voljeli najviše spavati tijekom škole u prirodi, najviše učenika (63%) bi voljelo spavati u hotelu, 20% u šatorima, 11% u planinarskom domu, dok se za apartman opredijelio najmanji broj učenika, odnosno njih 6%. Gdje su do sada najčešće bili smješteni, učenicima su bili ponuđeni sljedeći odgovori: u hotelu, apartmanu, šatorima, u planinarskom domu. Većina njih, odnosno 74% bilo ih je smješteno u hotelima, 13% u

planinarskom domu, i isto toliko (13%) u apartmanu, dok nitko od učenika nije bio smješten u šatorima.

Jesu li učenici zadovoljni smještajem, bili su ponuđeni odgovori DA i NE. 81% učenika odgovorilo je da je zadovoljno, dok ostatak (19%) nije zadovoljno smještajem.

Posljednje pitanje u anketi za učenike glasilo je: "U školi u prirodi ili izvan učionice, naučim: više, ne više nego u školi, manje nego u školi, ništa ne naučim". 54% na takvim oblicima nastave nauči više nego u školi, 31% ne nauči više nego u školi, 11% nauči manje nego bi naučilo u školi, a 4% ne nauči ništa na takvom obliku izvanučioničke nastave.

RASPRAVA

Rezultati istraživanja prema odgovorima učitelja čini se da se nakon uvođenja HNOS-a izvanučionička nastava nešto češće provodi. U literaturi nalazimo na mišljenje da su primarni izvori znanja najadekvatniji izvori i mjesta pedagoške aktivnosti pa bi izvanučionička nastava prirode i biologije trebali biti sastavni dio nastavnog rada u školama (Bezić, 1984.). Nastavnici se s ovim tezama slažu no unatoč iskazanom zadovoljstvu učitelja terenskom nastavom i mišljenjem kako je ona efikasniji i bolji način rada za spoznavanje nekih sadržaja nego nastava u učionici nastavnici ne organiziraju često terensku nastavu pa i učenici smatraju da je nema dovoljno.

Zanimljivo je da se nastavnici smatraju dovoljno educirani za organizaciju i provođenje terenske nastave, a da s druge strane rezultati ankete učenika pokazuju da oni često nisu zadovoljni organizacijom te nastave, nejasni su im zadaci i samu terensku nastavu doživljavaju kao zabavu što pokazuje da ona nije dobro metodički organizirana i provedena. Iako iskustava iz izvorne stvarnosti i sudjelovanje u aktivnostima mogu biti snažan čimbenik motivacije i interesa učenika i učitelja za učenje/poučavanje (Bognar, Matijević, 2002.) doživljavanje takve nastave samo kao zabave ne doprinosi stvarnom učenju i boljim rezultatima učenika.

Iako učitelji govore o mogućnostima korelacije više predmeta kroz terensku nastavu kao što se to ističe i sugerira i u HNOS-u (HNOS, 2006.) oni je najčešće organiziraju sami i bez prevelike suradnje s drugim, a posebno predmetnim nastavnicima. Bilo bi zanimljivo pozabaviti se razlozima ovako slabe suradnje među nastavnicima predmetna i razredne nastave.

Iz ankete učenika jasno je da oni rado prihvaćaju školu u prirodi kao oblik učenja novih sadržaja, te smatraju da takvim oblikom rada nauče puno više. Ti rezultati u skladu su s tvrdnjom da je takva nastava pedagoški učinkovita i interesantna obzirom na ciljeve suvremenog obrazovanja (De Zan, 1999.).

Važan faktor u nastavi u prirodi za učenike je zabava ali ona prečesto i ostaje samo na toj razini pa je stoga upitna kvaliteta takve nastave. Iako se koristi izraz „nastava u prirodi“ čini se da način organiziranja takve nastave nije uvijek u potpunosti zadovoljio ovu komponentu.

ZAKLJUČAK

Rezultati pokazuju veću zastupljenost terenske nastave nakon uvođenja HNOS-a i zadovoljstvo učenika i nastavnika ovim načinom rada. Problemi nastavnika uglavnom su organizacijske i financijske prirode. Nastavnici smatraju kako su dobro educirani za ovakav tip nastave dok s druge strane odgovori učenika pokazuju kako oni često smatraju da je terenska nastava zabava u kojoj oni nemaju točno definirane zadatke i ne razumiju što je stvarno moraju napraviti. To ukazuje da unatoč zadovoljstvu učenika i nastavnika ipak postoje problemi u provođenju i ostvarivanju osnovnih ciljeva ovog tipa nastave. Jedan od načina da ovi rezultati budu bolji je i veće uključivanje nastavnika biologije i stručnih suradnika ili institucija u organizaciju i provođenje terenske nastave.

Metodički značaj

Rezultati pokazuju da unatoč mišljenju nastavnika kako su dovoljno educirani za provođenje terenske nastave postoji niz problema u njenoj organizaciji što se vidi iz stavova učenika pa bi stoga trebalo razmisliti o sustavnijoj dodatnoj edukaciji nastavnika i većem sudjelovanju nastavnika različitih struka u organizaciji ovakvog oblika nastave.

LITERATURA

- Bezić, I. (1984). *Metodika prirode i društva*, Školska knjiga, Zagreb, str. 297 - 302 .
- Bognar, L., Matijević, M. (2001). *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb
- De Zan, I. (1999). *Metodika nastave prirode i društva*, Školska knjiga, Zagreb, str. 281 - 287.
- Grubić, M. (1969). *Metodika nastave poznavanja prirode i biologije*, Pedagoško-književni zbor, ZG, str.165-193.
- Skok, P. (2001). *Izvanučionička nastava*, Pedagoški servis, Zagreb
- Stella, I. (2000). *Priprema i provedba školskih izleta, ekskurzija i putovanja*, ZIB Mladost, Zagreb
- www.cabranka.hr/hnos.htm
- www.danas.co.yu/20050906/img/hronika2_2.jpg
- www.vocarstvo.org/?c=361